

skutočnosť, že každá odluka teoretickej vedy a vedeckej filozofie, bez ohľadu na to, či podnet k nej vyšiel z vedy alebo z filozofie, sa jednej i druhej vypomstí nedozerným množstvom škodlivých dôsledkov.

Milan Zigo

SPRÁVA O DISKUSII K PREDNÁŠKE B. M. KEDROVA A P. V. KOPNINA V SLOVENSKEJ FILOZOFICKEJ SPOLOČNOSTI

Dňa 12. 10. 1970 usporiadala Slovenská filozofická spoločnosť prednášku akademika B. M. Kedrova, riaditeľa Ústavu dejín vedy a techniky v Moskve a člena korešp. P. V. Kopnina, riaditeľa Filozofického ústavu Akadémie vied ZSSR.

Akademik Kedrov sa vo svojej prednáške zaoberal vzťahom ideálneho a materiálneho v technike. Vedeckotechnická revolúcia má vplyv i na základné problémy a otázky filozofie, ktoré je potrebné riešiť z pozície nových pohľadov. Vystupuje do popredia spätná väzba techniky a vedy. V tomto vzťahu sa stáva úloha ideálneho — teda vedy — druhoradou. Primárnu úlohu má prax. Veda môže určovať smery vývoja, ale hlavnou silou vývoja je výroba.

Dôležitú úlohu vo vývoji spoločnosti má spoločenské vedomie. V tejto súvislosti v súčasnej etape vývoja našej spoločnosti treba venovať pozornosť protirečivému vývoju spoločenského poznania a ideológie. A práve filozofia musí skúmať, ako sa toto vedomie ľudí vyvíja, čím je podmienené, čo ho determinuje. Tu nestačí naučiť sa správnu definíciu, ale treba prenikať od povrchu javu k hlbšej podstate, ba možno povedať k podstatám, ktoré na základe zákona protikladov vytvárajú jednotu. Tieto podstaty neobjavujeme naraz. Poznávame len jav, od ktorého cestou abstrakcie môžeme dôjsť k samej podstate. V tomto procese sa objavujú objektívne zákony vedomia, v ktorých sa odzrkadľuje protirečivosť poznania.

Ďalej B. M. Kedrov rozoberal v skratke názory súčasných nemarxistických filozofických smerov, ktoré sa snažia redukovať marxistickú filozofiu iba na ontológiu. To v skutočnosti nezodpovedá pravde, pretože na jednej strane sa dialektický materializmus zaoberá materiálным svetom, ale zároveň je i učením o zákonoch myslenia.

Ďalším problémom, ktorému akademik Kedrov venoval pozornosť, bol problém odrazu. Čo to je ideálne? Hovoríme, že odraz, ktorý prebieha cestou abstrakcie a vyjadruje sa v pojmoch. Zaujima nás však, aký je spätný návrat ku skutočnosti? B. M. Kedrov na túto otázku odpovedá, že k objektívnej realite vždy pristupujeme z hladiska svojich poznatkov a hlavne záujmov, ktoré je potrebné vždy zladíť s vývojom spoločenského vedomia a záujmami spoločnosti. Na základe tohto prístupu ku skutočnosti určuje akademik Kedrov i úlohu filozofie, ako a čím sa má filozofia zaoberať.

Filozofia sa má učiť riadiť myslenie, aby vždy bolo v súlade s vývojom danej spoločnosti. Vedomie musí byť vždy v zhode so skutočnosťou, ktorá však nesmie byť formálna, ale vedomá.

Ďalej vystúpil člen korešp. P. V. K o p n i n, ktorý sa zaoberal súčasným vývojom marxistickej filozofie. Podľa neho je potrebné marxistickú filozofiu rozvíjať a rozpracúvať v neustálej diskusii, vyjasňovaní stanovísk, v hľadaní pohybu k pravde. Pri takomto prístupe k marxistickej filozofii je však potrebná správna taktika a stratégia voči nemarxistickým filozofickým smerom.

Je jasné, že v súčasnom svete má filozofia aktívnu ideologickú funkciu. Marxistická filozofia — ak chce byť skutočne progresívnou a ak si chce získať jednoznačnú prevahu nad buržoáznou filozofiou — musí odpovedať na tie otázky, ktoré kladie súčasnosť. Dnes napríklad hľadáme odpovede na niektoré otázky, ktoré sa už v západnej filozofii dávno rozpracovali. Takáto oneskorená reakcia pôsobí dojmom neoperatívnej marxistickej filozofie. Preto nestačí len kritizovať nesprávne názory buržoázných filozofov, ale treba pozitívne rozpracúvať tie problémy, ktoré v súčasnom období vystupujú do popredia a vyžadujú riešenie. Je nevyhnutné urýchlene hľadať a dávať správne marxistické odpovede na kladené otázky. Potom môžeme mať rozhodný vplyv i na spoločenské vedomie.

Podľa P. V. Kopnina v súčasnom filozofickom myslení treba venovať zvýšenú pozornosť nasledujúcim problémom.

1. Rozpracovanie vedecko-metodologickej stránky vedeckého výskumu. Hľadať a odhaľovať nové formy vedecky správneho myslenia. V tomto smere dnes stoja pred materialistickou dialektikou mnohé otázky, na ktoré zatiaľ neodpovedala. Tu treba skúmať i ako sa zmenila forma samého materializmu, a vplyvy, ktoré túto zmenu pôsobili. Riešenie týchto problémov si vyžaduje predovšetkým rozvoj metodológie, ktorá bude brať do ohľadu i sociálny rozvoj spoločnosti.

2. Ďalším problémom, ktorému podľa P. V. Kopnina treba venovať pozornosť, je *problém človeka*. Problémy humanizmu, rozvoj človeka, problémy slobody, demokracie vo vzťahu k jedincovi, to je ďalší okruh otázok, na ktoré musí marxistická filozofia odpovedať. Výsledky, ktoré sa v tejto oblasti získavajú, sú kladné i záporné. Pred nami dnes stojí úloha, ako riešiť tento problém. To, že problém človeka treba nevyhnutne riešiť, je dnes jasné každému filozofovi. Pri jeho riešení už nevystačíme absolutizáciou všeobecných téz, pretože táto cesta — ako sa už ukázalo — nevedie k riešeniu problémov súčasnej spoločnosti. Dokladom toho je i buržoázna filozofia spoločnosti, ktorá je sociálnou metafyzikou a jej riešenia vyhovujú iba záujmom určitej sociálnej vrstvy.

3. Tretím okruhom problémov, ktoré sú dnes v strede záujmu filozofického výskumu, je *výskum súčasného svetového filozofického procesu*. V dnešnom období už nevystačíme len s negatívnou kritikou. Treba prejsť k pozitívnej kritike. To znamená, že od kritického analyzy buržoázneho smeru treba prejsť k problémom, ktoré potom budeme riešiť marxisticky. To si však vyžaduje dobrú znalosť nielen skúmaného filozofického smeru, ale i znalosť marxistickej filozofie a dialektickej metódy. V opačnom prípade sme veľmi ďaleko od toho, aby sme mohli ukázať fundované marxistické riešenia príslušných problémov.

Dnes rozvoj marxistickej filozofie nemôžeme zaručiť len citovaním starých poučiek. Marxistická filozofia musí byť rozvíjaná v diskusii, v polemike, v ktorej sa budú kryštalizovať marxisticko-leninské idey.

Po prednáškach bola diskusia, ktorá sa nedotýkala len odborných otázok filozofie, ale i štruktúry a organizácie výuky filozofie v ZSSR, vplyvu filozofických inštitúcií na politiku atď.

Sovietski filozofi pracujú na katedrách vysokých škôl a vo filozofických ústavoch Akadémie vied ZSSR, ako aj vo filozofických ústavoch národných akadémií. Vystupujú vo verejných diskusiách, na sympóziách, venovaných špeciálnym filozofickým problémom. Výsledky publikujú v niekoľkých filozofických časopisoch, ako aj vo vedeckých zápiskoch jednotlivých oddelení. Pre ÚV KSSZ pripravujú podklady a analýzy z oblasti ideológie a filozofického života.

V rámci diskusie sa prof. Hanzel zaujímal o účasť vysokoškolských pedagógov na vedecko-výskumnej práci a o ich spoluprácu s Akadémiou vied.

Medzi Akadémiou vied a katedrami neexistujú špeciálne plány. Spolupráca je sporadická a vzťahuje sa na jednotlivcov, ktorí majú záujem na riešení skúmaného problému.

J. Cibulka položil otázku o súčasnom stave prác v ZSSR vo výskume psychológie objavovania.

Podľa akademika Kedrova sú tieto otázky v Sovietskom zväze diskutované, ale neexistuje zatiaľ ich systematický výskum. V moskovskom ústave psychológie je v popredí záujmu školská psychológia, na Psychologickej fakulte sa spomínaným problémom zaoberá A. L. Leontjev a v Tbilisi inštitút psychológie. V Inštitúte dejín vedy a techniky v Moskve prebieha výskum psychológie tvorby. Filozofickými otázkami psychológie sa zaoberá S. L. Rubinstein. Žiaľ, systematicky sa výskumom tohto problému zaoberajú zatiaľ jedine v USA.

Akademik Kedrov vidí problém v tom, že nie je doteraz dostatočne jasné, ako dlho prebieha tvorivý proces, aká dlhá je cesta od informácie k objavu. Autori vedeckých prác nepíšu ako daný problém vyriešili, ale výsledky svojho objavu podávajú v systematizovanej forme, aby boli pochopení, a nie v časovom slede ako sporadicky nasledovali za sebou. Nakoniec sám autor zabúda na proces samého objavu, pretože pozornosť vždy zameriava na získané fakty. Sám proces objavovania je zatiaľ nerozpracovaný problém. Pred vedeckými pracovníkmi dnes stoja nasledujúce otázky: Ako sa robia vedecké objavy? Akým spôsobom prekonávame prekážky? Zatiaľ je známych málo faktov, na základe ktorých by bolo možné vytvoriť nejakú serióznu vedeckú teóriu.

P. V. Kopnin zdôraznil, že logika vedeckého poznávania bola doteraz rozpracovaná na základe prírodovedeckých poznatkov. Neskúmala sa však na základe sociálneho aspektu, čo je veľká chyba. Týka sa to hlavne kategórií. Podľa neho napríklad čas ako historická kategória je dôležitejšia ako prírodovedecké chápanie času. Táto dôležitosť vyplýva i z toho, že v celom materializme a teda i historickej oblasti vznikajú na základe nových faktov určité zmeny, a tým i kategórie nadobúdajú novú náplň, čím sa rozširuje alebo zužuje pole ich pôsobnosti.

Ďalší problém, ktorý podľa P. V. Kopnina v súčasnom období treba riešiť, je problém formalizácie. Dnes je snaha všetko poznanie prevádzať do formalizovaných systémov. Problém je v tom, že pomocou formalizácie nemôžeme dôjsť k novým objavom, ale len k vyjasneniu, usústavneniu a spresneniu už nahromadeného materiálu. Pri formalizácii vychádzame z určitých postulátov, ktorých formulácia je podmienená dosiahnutými výsledkami v skúmanej oblasti. Ak však nastanú vplyvom nových objavov radikálne zmeny v chápaní skutočností, musia sa odraziť i vo fundamentálnych základoch.

Z toho vyplýva, že je potrebné skonštruovať *neformálne* kritériá, na základe ktorých môžeme dospieť k novým výsledkom. Treba však zdôrazniť, že i keď budeme hovoriť o neformálnych postupoch, treba sa vždy opierať o určité vypracované relatívne stabilné štandardy.

A. Hlávek postavil otázku o zákone bytia a vedomia v nasledujúcom zmysle: Bude sa tento zákon v komunistickej spoločnosti vyjadrovať tak striktno ako v klasickej?

Podľa akademika Kedrova niektoré faktory majú vo vývoji spoločnosti základný význam a sú určujúcimi prvkami vývoja. V komunistickej spoločnosti, v ktorej protirečenia budú neantagonistické, bude zákon bytia a vedomia vystupovať v štatistickej podobe. To znamená, že i keď bude pôsobiť faktor nutnosti, vždy pôjde o maximálne uspokojenie záujmov.

V. Černík sa zaujímal o názory sovietskych filozofov a fyzikov k správe o experimentálnom odhalení gravitónov, ktoré sa vraj uskutočnilo v USA a o význame

takéhoto objavu. Podľa názoru akademika Kedrova sú tieto správy zatiaľ neoverené. Gravitóny sú doposiaľ predpovedané teoreticky. Podľa jeho slov sú všetky polia elementárnych procesov jednotypné. Treba najskôr objaviť teóriu elementárnych polí a všeobecnú teóriu elementárnych častíc, ktorá dosiaľ neexistuje. A tak nepoznáme ani podstatu gravitácie. Z filozofického hľadiska však ani objavenie gravitónov nebude senzáciou, pretože tým sa len potvrdí téza o jednote sveta v jeho diferenciacii.

Nakoniec akademik Kedrov a člen korešp. Kopnin požiadali účastníkov prednášky, ktorí budú mať nejasnosti alebo otázky, aby ich zasielali do redakcie časopisu Voprosy filosofii, kde sa budú snažiť na ne odpovedať.

Prednáška dvoch popredných sovietskych marxistických filozofov bola obrazom súčasného filozofického vývoja v ZSSR. Ukázala na problémy, ktoré budú sovietski filozofi v budúcnosti riešiť, a tým i na možnosti úzkej odbornej spolupráce našich filozofov pri rozvíjaní marxistickej filozofie.

Ján Dubnička